Enver Muratović

IZA MENE

(izbor iz poezije 1996–2013)

Petnjica, 2013.

NI ROĐENOJ PJESMI SE VIŠE NE MOŽE VJEROVATI

Enver Muratović: IZA MENE
(izbor iz poezije 1996–2013)

Naoko škrta na riječima, mnogo nam kazuje poezija Envera Muratovića. Bez viška kazivanja i s neoborivom vjerom u stih, nastupa ovaj pjesnik, kao iz prikrajka, ali pravo u srž pjesništva. Istinski čitaoci poezije sigurno su se zaželjeli ovakvih stihova, gdje se ritam ostvaruje svedenim, istančanim iskazima i koji energiju crpe iz onih tema koje su danas uglavnom skrajnute. Otuda moramo nazvati veoma hrabrom Muratovićevu pjesničku avanturu. U njoj ima mjesta za nepravedno zaboravljene motive. Recimo, za prirodu s kojom se često današnji čovjek i pjesnik mimoilaze, ali kojom se i danas objašnjava to nesavršeno biće. Tu je, naravno, ključna pozicija pjesnika u svijetu, tog usamljenika nenaviknutog na razna ispoljavanja surove okoline, bez obzira na doba u kome saučestvuje.

U tim jezgrovitim, potpuno nenametljivim zapisima, Muratović nastoji dostići pjesničku mudrost koju dijeli sa bližnjima. Zato se uglavnom i oslanja na „starinske" književne forme, kojima nalazi aktuelnost pjevajući o onom što nikada ne može biti prevaziđeno. U tako postavljenom kosmosu, osnova može biti haiku, ali haiku je na neki način prisutan i u sonetu, između njegovih savršenih granica, među svim kazivanjima autora knjige *Iza mene*.

Jasno je da je Enver Muratović odabrao teži

put. Izuzet od pomodnih tokova, povučen u osamu stvaralaštva, posvećen zavičaju kome se pjesnik uvijek vraća. Nikad otuđen od poezije, bavi se sudbinom čovjeka koga poznaje, onoga koji mu je po mnogo čemu – blizu. Pjesnikovo je da posmatra, da osjeća i da prevodi. Od onog što vidi, što osjeća i što pamti, on gradi pouzdane zapise, koji nas vraćaju blagim poetskim tonovima. A oni, na sreću, ipak ne zastarijevaju.

Muratović zna i osjeća da je jesen njegovo doba, jer kako piše jedan od prvih i posljednjih crnogorskih lirika Leso Ivanović – „Svako nosi sobom svoju jesen“. Svoja godišnja doba, Muratović nosi kao dar i teret koji nikog ne opterećuje. I živi poeziju. Živi je kao sjenku.

Na jednom mjestu, u ovom izboru koji bi, zacijelo, mogao biti i drugačiji, Muratović poručuje da je pjesma njegova „puna vode“. Civilizacije se po vodama poznaju. Poznaju se i poetike. Voda je njegova, njegova pjesma – puna zavičaja. Ibar protiče ovim proživljenim redovima. Ono što je Lim za Ratkovića, to je Muratoviću – Ibar. Samo, kao da nekako teče tiše, ali uvijek mu je u duši i u venama.

Enver Muratović nije pjesnik eksperimenta, nije pjesnik koji ulazi u polemiku sa okruženjem. Sâmo otiskivanje ka stihu, uspostavljanje je dijaloga sa svijetom. Jednog nepravednog dijaloga u kome je pjesnik – uvijek gubitnik. Pa i sâmim rođenjem. „Bliži kraju no početku“, uvijek smo, pjesnici. Tako kazuje Muratović, bez težnje da se odrekne nekad i nimalo lagodnog tereta pjesništva, niti ogrtača zavičaja. U osnovi njegovog pjesničkog osjećanja svijeta je briga za bližnjeg, za čovjeka... Čak i njegov

„obračun“ sa svijetom jeste tih. Ali i bolan, upečatljiv. Njegova je poezija, u stvari, vjerno oslikavanje onog što nam se dešava ili onog što nam se već desilo, a da to i ne znamo, ili da nečije duše nose iste te patnje. I dobro je što Enver u svemu čuva tu začuđenost nad svijetom. Kao kod Ervina Jahića u izvrsnoj knjizi *Kristali Afganistana*: „... duša se uznemiri kad pomisli / da je uzaludnost njezin cilj“. A kako bi drugačije?

Pjesnici su, dakle, uvijek obilježeni; oni uvijek drugačije razgovaraju sa stvarnošću. Isto tako, oni se rađaju sa drugačijim nasljeđem. U svijetu gdje se nekad čini da je sve postavljeno „naopako“, pjesnik djeluje kao stranac, kao gost. Zato i traži srodnost sa prirodom, sa rijekom, sa danima izgubljenim i nestalim, sa sjetnim sudbinama života koji je uvijek – sjećanje. Među odrednicama tog poetskog registra vrijedi tražiti suštinu poetike Envera Muratovića. On osjeća da se nalazi među onima koji su prozvani ili odabrani da strijepe nad svijetom oko sebe. S istančanim osjećajem, njegovi stihovi dodiruju sudbine običnih, bave se tim „malim smrtnim stvarima“ koje su svijet sav. Zato je svaki stih ove knjige nalik drhtaju. Jer, ne može pjesnik u svom traganju za sobom, zapostaviti sve ono što mu je blisko, ljude, prostore, duhovnost i sl. Takva bi poezija bila tek „prazan puteljak“. A Muratovićeva poezija nije prazna džada, nego je dunjaluk prepun priča o živima i mrtvima, u kome je pjesnik onaj posmatrač i zapisivač, što iz sjene stvara i boluje. Onaj koji istrajno, uprkos svemu, ćuti jednu pjesmu. I pokazuje način kako u svemu može da stanuje pjesma.

Kao da jednu te istu pjemu pjeva Enver Muratović. Zapitan i pomiren, on traži kuću svoju, a zna da je izvan jezika ne može, niti hoće naći. Pri tome, svima nam nameće pitanje: što je čovjek? Danas, kad se „ni rođenoj pjesmi više ne može vjerovati...“ Traži on nepoznate zemlje u ljudima, sa nama dijeli znane mu sudbine. Jezgrovita su to kazivanja koja poprimaju nekad i antologijske tonove kao u pjesmi „Zidar“. Da upoznamo i ne zaboravimo onaj osjećaj ozidan riječima: „Iz svake knjige javljaš se ćutke“.

Sjetiće se čitalac ove po mnogo čemu čiste poezije u ona jutra kada „miriše odsutnost“. I onog iznenadnog zajedništva sudbinâ živih i otišlih.

Muratović se, kako rekosmo, u izboru *Iza mene* iskazuje kao čuvar pjesničkog jezika, ali i kao zaštitnik starih pjesničkih tema i formi. Dobro on zna da svaka poezija iz tišine nastaje. Zbližimo se onda s tom tišinom i podržimo pjesnika u svom plemenitom i vrijednom naumu. Ne zaboravimo da je on odabrao skrajnutu poziciju koja pjesniku odlično pristaje. Čitajući ovaj rukopis, sjetimo se i naslova jedne knjige velikog haiku pjesnika Macua Baša *Uska staza ka dalekom sjeveru*. Onda, obrnimo taj redosljed i pronađimo nešto širu stazu ka sjeveru koji nam zahvaljujući pjesnicima poput Muratovića nikad ne može biti daleko.

Pavle Goranović

O POEZIJI ENVERA MURATOVIĆA

Sasvim usputne impresije
o jednom načinu pevanja

Pesma, njena celost, svet njen, biva potpun onoga trenutka kada pesma uđe u svet i tamo ostane, toliko dugo da se više ne zna šta je pesma, a šta svet. Jer pesma, ako nije svet, nije ni život, a ako nije život, onda je samo reč: velika, mala, setna, teška, laka, nežna ali samo reč na kojoj ne počiva ni svet ni bilo šta u njemu. Pesma je mitsko mesto sveta. Njegova reinkarnirana idejnost, esencija onoga što jeste, ili što bi mogao da bude, a sve kroz reči, i sve pred rečima.

Poezija Envera Muratovića, o jednom svetu, o njegovom licu i naličju, zna mnogo. O jednom svetu i jednom čoveku u tom svetu. Kao takva, ona ne želi da bude od onih pesničkih zamešateljstava koja nezadovoljna svojim obličjem, i već artikulisanim glasom, pokušavaju da iskoče iz sopstvene kože tražeći se kroz slutnju novine, eksperimente, odstupanja, deparadigmatizacije poetskog govora, prizivanje artizma i ekscentričnosti, milosti slučaja ili pomoći neke više, najčešće mračne sile.

Muratovićeva poezija ne želi da se upusti u preispitivanje sveta. Ne želi da zakorači sa one strane poznatog, u naslut, u rizik priziva. Ona opredeljeno ostaje dosledna svetu koga zna, i čoveku onakvom kakvim ga vidi, u vremenu koje se deli na ono prošlo i ovo sadašnje. Pa zato taj čovek i takav svet (ako je razlika vidna ili bitna), a i jedan i drugi gotovo bivši, postaju uporišna tačka pesničke reči, habitus pesme i njene stvarnosti.

Postavljajući stvari ovako, sa svim ideologijama ciljanog značenja (koje je u osnovi

moralizatorsko), ne možemo da ne primetimo kako Muratovićevo pevanje, ima sve one odlike lepog pesničkog rukopisa, čija je forma davno osvojena i postavljena, kao uzor pesničkoj veštini.

Knjiga *Sunce u čaši* (1997) realizovana je preko poetičkog modela haiku poezije: izuzetno sažete i veoma stroge pesničke forme koja pleni kako svojom minijaturnošću tako i vanrednom sugestivnošću. Zato nije čudo da su prve haiku stihove pisali hinduistički sveštenici, iz prostora osame i kontmplacije, sa jakom emocijom predmeta i događaja, koji opservira lirski medijum. Muratovićev haiku nosi svu tišinu doživljaja, opisanog poetskim slikama jednog prostora, obeleženog zimom, bujanjem proleća, tišinom jeseni, staračkom sedinom ili kakvom drugom zatečenom predmetnošću.

Ciklus *Minijature* (1997) ni po čemu neće predstavljati značajniji otklon, ali će donekle pomeriti ugao posmatranja, koji će sa primarnosti deskriptivnog polako početi da oblikuje diskurs u čijem će centru biti ideologija prostora i vremena. Eksplicitnost ovog tipa daće zapitanost nad čovekovim fatumom.

Selili smo se
I doseljavali

Ali nas nikada
Nije bilo!

(Selišta)

Težnja da se struktura pesničke knjige legitimiše preko ciklusa je proizvod intencije jedne struje modernog pesništva koja je, zasićena kondenzacijom, hermetizmom, gustom metaforičnošću, oživela potrebu za dužim pesničkim oblicima. Težnja ka jedinstvenijem i većem pesničkom delu ispoljila se u stvaranju celovitih pesničkih knjiga, a ne zbirki pesama, u kojima se pesme organizuju u cikluse, itd. Kod nas se pojavilo i shvatanje da je ciklus pesma, ili organizovana zbirka pesničkih ciklusa, zamena za veliki oblik.

Haiku iz rata, objedinjen pod višeznačenjskim naslovom *Tragovi* (1999), suočava čitaoca sa atmosferom, prvenstveno atmosferom u kojoj se nalazi pojedinac, a taj pojedinac je uvek i žrtva koja se od strane kolektiva prinosi na žrtvenik istorije. Nema u ovoj poeziji one potrebe, a koja najčešće prati rat kao mogućnost, da se skrivanjem iza velike ideje ubegne u opravdanost prisustva, a samim tim i aktivizma individue. Ne, ovde je sa jedne strane čovek, od krvi, mesa i sećanja, a sa druge strahota onoga u čemu taj isti čovek može da se nađe. Ovde se dešava jedna prilično zanimljiva stvar. Poetički obrazac haikua, njegova paradigma, normativizam njegov, postaju mera logike i smislenosti u svetu potonulom u dezintegraciju, rastakanje i konačnu dehumanizaciju. Tim minijaturama, gotovo matematički definisanim, pokušavaju se uzglobiti sve one vidne i nevidne iščašenosti sveta, koje rat pokazuje, u oblicima opipljivog haosa.

Gazimo blato
U rovu. Po šljemu
Kapi skakuću.

(Kapi)

U prvom delu se nalazi slika. Strašna ratna slika. Blatni rov i strah, najverovatnije. I oni, u svemu tome, pod šlemom. On, koji vrednuje svet, u dobovanju kiše vidi/čuje/oseća skakutanje kapi. U ovoj deminutivizaciji, onomatopejičnosti, u bezazlenosti ekspresije glagola skakutati kao da se krije spas. Spas od ozveravanja sveta, i spas sećanja na lepši i pametniji svet. Jer pandan katastrofičnosti, u koju je svet zapao, ipak postoji. Postoji druga strana koja održava smisao i zdrav razum. Ta druga strana je potreba subjekta za igrom, za ludensom. To skakutanje kapi priziva infantilnost i bezazlenost, pružajući ih kao odgovor za ono što se vidi. A vidi se istorija, koja se događa. I koja je po meri čoveka, uvek.

Knjiga pesama *Naopako* (2004) donosi ostvarenost eksplicitne melodije. Sloj zvučanja se konstruiše pomoću metričke šeme vezanog stiha koji veoma uspešno komunicira sa slojem značenja. Jer, prikazane predmetnosti nemaju ništa od vreve i incidentnosti savremenog doba da bi takva njihova arhitektonika uslovila i slobodan stih kao jedinu mogućnost pevanja, već su situirane u izolovanost vremena, u vidnoj daljini prošlosti, za kojom se žali. Pa pesma postaje žal za prošlim vremenom, i svim onim što je činilo takvu prošlost. Lirski subjekat ne traga za razrešenjem konflikta na liniji nekad–sad, on emanira svoju duboku naklonost tome nekadašnjem što se odziva kroz lik oca. Oslovljavajući oca, oslovljava se bivši čovek bivšeg vremena, moralnijeg, ljudskijeg, tišeg, jednostavnijeg vremena, ali bivšeg.

Muratovićeva pesma nije nova, ali jeste lična. Lična onoliko koliko je ličan svet o kome se ne piše, već peva. Kao takva ona ulazi u registar pevanja koja nisu strana našoj pesničkoj tradiciji. U njenoj

osnovi je sentimentalnost, impresija, fina melodija, jasna linija čitkog rukopisa, kao intenzivan doživljaj sveta i potreba da se taj doživljaj kaže.

A to je, ponekad, za pesmu sasvim dovoljno.

Radoman Čečović

SUNCE U ČAŠI

(haiku, 1997)

1. Krišom se smije,
Pokrivena šamijom,
Bezuba nana.

2. U hladu lipe
Starac prosipa kafu:
Drhte mu ruke.

3. Ulazim u dom.
Osinjak iznad vrata
Još iz djetinjstva!

4. Stiglo proljeće.
Sve tako, odjednom,
Krene ka nebu.

5. Ostanu prazne,
Poslije duge zime,
Dječje rukavice.

6. Niz zaleđenu
Rijeku klizaju se
Djeca i – vjetar!

7. Opravlja lasta
Na krovu vikendice
Staro gnijezdo.

8. Sa spomenika,
Bronzano lice borca
Gleda u nebo...

9. Tek kada stigoh
do kapije groblja –
sjetih se cvijeća!

10. U bisagama,
Sijedi starac nosi
Cijelu jesen.

DVA ZIMSKA HAIKUA

1.

Sve dok je zima,
Otac kroz prozor gleda
Prazan puteljak.

2.

Zimska tišina:
Nekoliko stopa do
Štale i – nazad.

MINIJATURE

(Iz zbirke UZMI I OSTATAK MENE, 1997)

***

Moje selo:
Šaka kuća
Pod gustim krošnjama.

ŽIVI I MRTVI

(Molitva)

Više nas mrtvih
U grobovima,
No živih
Na Dunjaluku.

Bože,
Nek ne bude
Da nas je više
Živih u groblju
No mrtvih
Na Dunjaluku!

SELIŠTA

Selili smo se
I doseljavali,

Ali nas nikada
Nije bilo!

ISTINA

Doći će Dan –
Kajaće se čovjek.

Doći će Vatra –
Ničega neće biti!

RUKE

Vodu s čistog izvora
Čobanin pije
Iz prljavih ruku.

RATNI PLIJEN

U vazi za cvijeće:
Do pola dječije oči,
Od pola kajanje!

***

Izbjeglicama
Dijele pomoć:
Konzerve nade...

***

Miriše jutrom
Tvoja odsutnost
Sa krilâ leptira.

LOVNICA

Lovili su mnogi
Ovuda...

Otišli su svi
Praznih šaka.

Sa kamenom
U očima!

DRUGA OBALA

(2001)

ZMIJA

Ujela me za srce
I otišla, mirno,
Na drugu obalu.

BIHOR, 1943.
(mogući epitaf)

Ovdje smo!

Zar ne čujete zveket
Kostiju pod sobom?!

ZIDAR
rahmetli ocu

U svemu
Ostavio
Dio sebe

Sad sa
Zidovima
Besjedim...

... I plačem...

SONET BEZ BROJA

Safetu Hadroviću Vrbičkom

Pjesniče zavičaja!
Ima te u otkosima ljeta,
U prtinama zime...
U Vrbici – i kad nisi!

Ima ti imena
U poju vrabaca
I pjesme tvoje
U žalosti vrbâ...

Pjesniče tuge!
Sve ljubavi stale su
U stih pjesme;

Sve rane
Zaliječile su noći –
Svi grijesi – oprošteni su!

KUĆA

Uvukla se noć u kuću-sobu.
Sa ognjišta smije se plamen.
Kao da sam u svome grobu!

Napolju lavež i pjesma meka...
Traju zvijezde... Postajem kamen.
Šušti, kroz selo, rijeka...

Zatvaram oči. Sanjam, budan:
Noć je, a sunce grije!?
Kuća-soba gori! Čudan
Dan k'o nijedan prije.

Više nema kuće moje!
Nema ni mene na ognjištu.
Jedino vrane kosture broje.
Jedino crvi moje oči ištu!

TRAGOVI
(haiku iz rata 1999)

1. Proljećna kiša:
Ispod lijeske mokri
Ja i – puška.

2. Preko livade –
Potočić. Cvrkut ptica
Veličanstven je!

3. Gazimo blato
U rovu. Po šljemu
Kapi skakuću.

4. Tek je svanulo.
Po cijevi tenka
Skakuću vrapci.

5. Ratujemo,
A pjevamo –
Kao da se rađamo!

6. Dobro maskiran,
Odao sam se sjajem
Suze u oku.

7. Ona ode
Svojim putem. Ja svojim.
Zmija.

8. Vrijedni mravi
I zraci zlatnog Sunca
Miluju ruke.

SLIKE STVARNOSTI

(na ulasku u 21. vijek)

1.

Oprosti, Bože, što ne postoje riječi
Kojima bih svijetu podario
Utjehu,

Jer teška su vremena u nama –
Još gori ljudi oko nas!

2.

Ni brat bratu – brat!

Čudan vakat.
Čudne riječi.

Više se ni rođenoj pjesmi
Ne može vjerovati –
Kad pjeva o vedrini!

AV, AV

Lajao bih
Na život
Kao kuče
Na kosku!

***

Možda se ovdje
Prekine moj Život!

Ko bi nastavio
Ćutati
Pjesmu?!

NAOPAKO

(2004)

UZALUDNI KAO SUNCE

3.

Je li meni kazna Boga
Da ni u snu tebe nije,
Da se jutro tupo smije
Kao zmija ispod stoga

Je li, oče, možda tvoja
Želja da se ne sretnemo
Da u grkom moru znoja
Kao vaške istruhnemo

Je li, oče, zbilja tamo
Crno nebo sve do Boga –
I još crnje ljudsko srce?

Da li ovdje tumaramo,
Obliveni pjenom smoga,
Uzaludni kao Sunce?!

4.

Dobri oče, oče mrtvi
Da li čuješ jade srca
Previše je palo žrtvi
U toj borbi protiv sunca

Previše je krvi, znoja
Prosuto po Zemlji srama
Previše je ova moja
Pocrnjela crna tama

Premalo je, oče, ruku
Pruženih za pomirenja
Sve više smo braća vuku
I robovi nepoštenja

Premalo je ljudi zbilja
Da su ljudi kao prije
Pobjegli su ispod bilja
Vrebaju nas ljudi-zmije!

5.

Ni zavičaj više nije
Kao prije. Tamo, sada,
Nema lica da se mije,
Jabukâ i prašnih džadâ

Ali, oče, ima nečeg
Što me vuče izdaleka –
Dok smrznuto pada veče –
Valjda konop sa direka!

6.

Još se, oče, sleglo nije
Lišće ispod kože neba
Nit’ je Sunce da upije
Stiglo rosu sa tvog hljeba

Još titraju u očima
Slike mrtvih, krv na nožu
Odavno je stegla zima
Odrala nam toplu kožu

Još nam gore ispod nogu
Kosti dječje k’o igračke
Okrenuli leđa Bogu –
K’o miševi ispred mačke!

NAOPAKO

Naopako život teče
Naopako rastu trave
Naopako pada veče
Naopako misle glave

Naopako šume šume
Naopako oči vide
Naopako glumci glume
Naopako i ja idem

Naopako zvijer reži
Naopako poje ptice
Naopako jutros bježi
S ogledala moje lice!

ISPOD PLIŠA

Obrali su crvi šljivu
Završena priča ova
Otjerala svu koprivu
Jesen rana iz korova

Otjerale i pjesnika
Iz postelje teške rime
I slikara prazna slika
Golog usred ljute zime

Otjerale munje sunce
Pa sad kao stigla kiša
Pokopala tugom srce
Pokrila ga metrom pliša.

PROGON

Progoni me čelo tvoje – njiva,
Zavičajne bogaze i studi;
Pored puta kupine i iva,
Skamenjeni, meni dragi ljudi.

Progone me kokoti i zore,
Tromo sunce na trešnjama zrelim;
Preduboke rijeke i gore,
I starice sa usnama svelim.

Progoni me, oče, tvoja čaša,
Puna kuća mrtvacâ i zime,
Progoni me kućna zmija, naša,
I djevojka koja nema ime.

PEHLIVANI

Smrt goni i čovjeka koji bježi
KATO

Nekad bliža, nekad dalja
Kao sjenka po ulici
Vreba strašna smrt i kralja
I prosjaka! Po toj žici

Hodaćemo kako koji:
Neko danju, neko lunom
Ista nam se kapa kroji
Istim ćemo Tamo čunom!

KROZ ŠUMU

Sakupljam borove iglice,
Pjevam ljepotu lista,
Izmišljam šumske igrice:
Ekipe pticâ i glistâ!

Smijem se nemoći zeca
Ispred kera što bježi;
K’o kad smo bili djeca –
Veče na dan zareži!

Kroz šumu i sâm šuma,
Crvić što nasred druma
Suđenu čizmu čeka;

Kroz šumu, i na javi,
Vukovi, izdaleka,
Rade o mojoj glavi!

RATNIK PJEVA MRTVOM DRUGU

Radiši Iliću sa Uba, koji poginu na pravoslavni Uskrs aprila mjeseca 1999. na Kosovu

Ti opet pjevaš: Biljana!
Živa su mrtva usta!
Ta pjesma, druže, tihana,
Ostaće ovdje pusta.

Pjevaš o Ubu, ocu,
O metku u tvom čelu;
O glavi bebe na kocu
Pjesmu proljeću, svelu!

I reci Gospodu, glasno,
Kako su teške rane,
U granju ostala slika;

U lice Njemu jasno –
Pljuni kosovske dane
I apsurd spomenikâ!

PRIMAKNEM SE PROZORU

JAZBINE *

Svakog ljeta prođem tiho
Pored groblja, pored cilja,
Obratim se nekim stihom,

I pomislim: mi smo bilja
Na početku i na kraju,
Bez oslonca i okrilja,

Mi smo Ništa (vrapci znaju)
A opet smo gladni svega –
I pri zadnjem izdisaju!

* *naziv groblja u zavičaju*

U VRIJEME IZA UMA

1.

Potonuo ja sam, oče,
U idilu pustog sela,
Stopio se u glas kvočke,
U sivilo od pepela;

Odnio me vjetar lagan
U vrijeme iza uma,
Kad je ovdje neki Pagan
Zamišljao kraj svog druma...

2.

Do svog cilja, do mezara
Idemo k’o guske mrakom,
Dok u nama život stvara
Bol sa svakim iskorakom!

I sve luđa iskušenja
Postavlja nam kao branu:
Metafore, poređenja –
Krv djeteta kao hranu!

Pa se, oče, pitam često
Godinama zar se stara?
Il’ k’o dunja sa ormara

Mirišemo dugo, posve,
I rastemo k’o tijesto.
K’o jagode ispod rose!

MI, TA VOJSKA

(Na Kosovu, nakon 610 godina)

Ponavlja se priča davna:
Bojno polje, ludi noži;
Mi, ta vojska, kažu, slavna:
Krv u travi, strah po koži!

A u stvari, k'o u šahu
Pioni smo ispred kralja!
Mi, ta vojska, sva u strahu,
Taze meso, ručak slavlja!

Mi, redovi, željni doma,
Vatre crne sa ognjišta,
Tu, nadomak brodoloma,
Pred vratima Čistilišta!

Mi, plašljivi kao srne!
Bliži kraju, no početku.
Mi, ta vojska, sudbe crne,
Nikad bliži svome metku!

TI BUDI

Ti budi daleko tamo
Preko mostova trista;
Ja ću i dalje ovako:
Da padam poput lista...

Ti budi daleko tamo,
A ja ću ovdje leći,
Sanjajuć' kako se znamo –
A stranci smo sve veći!

PRIMAKNEM SE PROZORU

To riječi čarobne tvoje
Probude me pred zoru.
Pomislim kako si blizu –
Primaknem se prozoru...

TEK

Tek vatra zna za pjesme
Koje proguta slasno
K'o jastuk što zna za nesne.

Tek Ona zna da shvati
I da joj bude jasno
Kad treba da se vrati...

Tek neću ni da pisnem
O kiši suza iz mene,
A vučem tijelo gliste

Preko zemlje i krvi...
O mrtvima, mrtve sjene –
Najbolje govore crvi!

PREGAZITI DANE SIVE

Još me prošlost nije stisla,
Grubom rukom nije takla –
Inače bi duša svisla,
Slomila se k’o od stakla!

Još mi snovi nisu móre,
Al’ se plašim sebe sama;
Mogle bi me vlažne zore
Zateć’ golog – a bez srama!

Još se držim, hvala Bogu!
Još su moje rime žive.
Ja još hoću – a i mogu –
Pregaziti dane sive!

NE VIDIM

Ležeći ispod krošnje
Ne vidim
Kako sunce ulazi u trešnje
I one postaju slađe…

Ne vidim ni to
Što trave slave Boga,
A ležim na njima
Lomeći skrušene strukove.

Ne vidim ni sebe
Onoga ispod zemlje:
Gomilu smrdljiva mesa –
Crvlju gozbu!

A ležim,
Ko zna od kada;
Ko zna do kada…
Ko?

SONETI

NOĆ PRVA

Proguta crna zemlja
Ostatak moga oca.
Grozne li tišine –
Slutim – u dubini!

Kažu: meleci dođu –
I mrtav drhti čovjek!
Za Boga pitaju:
Jesi li vjerovao.

Molim, pokriven mrakom,
Za dušu mrtvoga oca...
Grozne li tišine

Ispod tihtata žutih!
I mislim, griješno, kuda
Očeva će duša...

IBAR

Ispod mosta nekud ode,
Ode nekud ispod mosta…
Kamen crni ispod vode –
Samo kamen na dnu osta.

I odnese voda veče,
Veče crno Crnom moru;
Ode voda da poteče
K'o riječ u razgovoru.

Ostah, samac, nasred mosta,
Zagledan u sebe sama,
K'o da gledam kako gosta

Putem grli gusta tama…
Ispod mosta nekud ode
Pjesma ova puna vode!

VUK I(LI) ČOVJEK

Čovjek s pameću vuka,
Ili vuk u čovjeku?
Zapiše crnim ruka
Sve ratove u vijeku.

S planine čovjek više
Vidi i od vuka;
Prvi dočeka kiše,

Prvi gromove sanja –
Ali ni vučija ruka
Ne miruje ispod granja!

Čovjek liči na vuka,
Nikad vuk na čovjeka!
Zapisuje i dalje ruka
Sve ratove vijeka...

KLETVA

Ukleti, valjda sa pravom
(Preci nam lopovi bili!)
Bolest se uvuče zdravom –
Puno nas groblje, mili!

I strah nas za djecu našu
Da kletva i njih ne smori;
Mi živi u smrt smo vašu
Utkali sebe. Pa zborim:

Veliki Bože, pomozi!
Odagnaj riječi zlobne
Iz naše tišine grobne;

Odagnaj, jer nema više
Snage u ruci, u nozi...
Ta kletva nas opet siše...

MOLITVOM U SVITANJE

Zaista to ne treba –
Za mene brinuti brigu,
Sve dok se ima hljeba,
Zdravlja, po koju knjigu...

Zaista potreban nisam
Žaljenja bilo koga;
Srećan – kad nema vriska
Srećan – s vjerom u Boga!

I zato: samo ćuti.
Život je trenut samo
Odavde do Tamo;

I nikad se ne ljuti –
Mirna budi k'o janje,
S molitvom u svitanje...

K’O DA ME NI BILO NIJE

Neka ti kažu nebesa
Koliko ima te, Ženo
U ovoj tišini plesa
Krvi što ključa venom;

Neka ti pokažu ptice
Lepetom mekih krila
Koliko žudim da lice
Dotaknem tvoje k’o svila;

Koliko hoću – a strah me –
Obgrlit’ lukavo, mila,
Tvoj struk! A prah me

Starosti polako krije...
Biću tek san što si snila –
K’o da me ni bilo nije.

SRIJEDA VEČE

Opet se volimo ćutnjom
Bez riječi razgovor teče
I tek smo počeli priču
Stigla je srijeda veče

Stigla je tišina polja
U našu tijesnu sobu
I miris kafe iz šolja
K'o dah života u grobu

Opet gori po nama
Mjeseca vatra hladna
I šume betonske kule

I svjetlo je – i tama!
Bolesno mene si gladna
Trave su ispovijest čule.

PETAK VEČE

To valjda zvijeri u nama reže,
Iz tijela naših punih smrada!
A petak baca svoje mreže:
Lovi subotu iznad grada.

Ležimo... Trava nam priča
Kako su ljudi nalik cvijeću,
Kako je toplo ispod snijega
Kad nebo upali mjesec-svijeću;

I kada mraz hoda po koži,
Između dlaka koje stoje
I drhte kao vrbovo pruće.

Osjećaš li kako se množi
Urlik u meni da te uzmem,
Da stopimo se u jedno biće?

***

Ljubim kamen što si takla
Rukom svojom davnog ljeta;
Ja – griješnik, željan Pakla,
Na svijetu – bez svijeta!

Jer, bez tebe ljeto nije
Kao ljeta prošla što su;
Nemam nikog da usnijem...
Nikog nemam. Muke to su!

Sada nijem smišljam kud ću:
Putevi su svi za Nigdje;
Ostao bih – nemam kuću!

Ima l' išta za me igdje?
Ljubim kamen kud si prošla...
Smrti, moja – dobrodošla!

DA UĐEŠ U SAN

Iz svake knjige javljaš se ćutke,
Dobro me držiš budnog do zore;
Sklopljenih očiju, k'o u lutke,
Odletiš iz sna kroz prozore.

I bolno hoću da te dovučem:
Stežem ti ruku, ali bez snage;
Kako i danas – tako i juče
Nestaješ usred srebrne magle.

I ne znam kako do novih snova,
I da li hoćeš biti u njima
K'o u riječima što su slova;

Čekaću zato, smrvljen od bola,
(Sred vrelog ljeta – meni je zima!)
Da uđeš u san mekano gola...

SMRT GONI I ČOVJEKA KOJI BJEŽI (Kato)

Po zemlji hodio i nije mu bilo dosadno,
nikad nije bio sam, sakupljao eho tuđih,
neizgovorenih riječi i sklapao
svoje svjetove...

(zapis sa stećka)

Zašto bi neko uopšte pisao ukoliko ne misli biti iskren, ukoliko nema šta reći na drugačiji, nov i originalan način, ukoliko ga nije zagolicala olovka u ruci ili čime već piše, ukoliko u letu običnog goluba na krovu komšijske kuće ne vidi gracioznost baletana iz labudovog jezera...

U minijaturi se zapravo odlično vidi s kim imamo posla ukoliko nam je pjesnik i stih prvi put pred očima, vidi se njegova vizura svijeta i rezultat onoga što je prošlo kroz tanahno oko pjesnika.

Muratović u kratkoj formi sažima značajne misli, naglašava ih, ističe i pečati:

Ostanu prazne,

Poslije duge zime,

Dječje rukavice.

Sa spomenika,

Bronzano lice borca

Gleda u nebo...

Moje selo:

Šaka kuća

Pod gustim krošnjama.

Muratović svojim stihom podsjeća i na usud svoga kraja i ljudi u njemu: *Selili smo se i doseljavali, ali nas nikada nije bilo...*

Upozorava, konstatuje, bilježi, pjeva...

Očito je da je u pitanju sasvim zrio pjesnik, koji staje rame uz rame sa značajnim pjesničkim imenima Crne Gore.

Nije bez razloga podnaslov ovoga teksta zapis sa jednog od mnogobrojnih bosanskih stećaka; svevremena mudrost uklesana u kamenu čijoj bistrini i pronicljivosti se i danas – neko čudi a neko divi...

Da mi se ispod biljega dić, svaki bi mi dan bio jedan novi život... šapuće i opominje mudra misao sa napuklog stećka.

Može zvučati kao nepretenciozno pretjerivanje, no u Muratovićevim stihovima, minijaturama posebno, ima neke jeke od one kamene, opominjuće i neprolazne mudrosti.

Na svijetu se zapravo i smjenjuju samo ljudi, sve ostalo ostaje više-manje isto, s tim što čovjek uči iznova, sa svakom generacijom od početka, od slova A, do filozofije, od ratova do derviškog mira...

U divljem i sirovom svijetu moć pjesme i pjesnika svedena je na turbo-folk umjetnost. Poeziju, valja i to reći, makar i ne bilo mjesto, pišu ljudi koji su više knjiga napisali nego što su pročitali, i svi iz nekog razloga misle da znaju pisati poeziju...

Ovaj izbor Envera Muratovića mnogim afirmisanim i onim drugim pjesnicima mogao bi biti bukvar, pa da od istog onog slova A krenu učiti, ako im je do učenja...

Oprosti Bože što ne postoje riječi

Kojima bih svijetu podario

Utjehu

Jer teška su vremena u nama

Još gori ljudi oko nas...

(Slike stvarnosti)

Muratović ironično konstatuje: *Više se ni rođenoj pjesmi ne može vjerovati, kad pjeva o vedrini...*

Ovo je knjiga uspomena, album sa požutjelim fotografijama, draga lica i behar zavičaja, pjesnička sjeta i nemoć pred ljudskom glupošću. Golema je to knjiga sa nevelikim brojem pjesama (očito rađena po pravilu – što manje, to bolje...), snažna i krhka, jedna od rijetkih knjiga poezije kojima se zaista valja vraćati i koje treba čitati polahko, u tišini, sa uživanjem ali i sa oprezom...

Interesantne su pjesme u rimi koje Muratović donosi u ovom izboru, a prema rimovanim pjesmama sam u principu prilično suzdržan i oprezan. U ovim pjesmama rima teče, prirodna je, a ne nazor i naopako rimovana i umjetna kako to najčešće zna biti...

Otac je posebno istaknut u stihovima i

pjesmama, pa ni to, siguran sam, nije bez razloga tako kako jeste...

Enver Muratović posebna je pjesnička kovina vrijedna čitanja i iščitavanja, šarolikog pristupa realizaciji stiha i pjesme, jasnih i britkih minijatura, savremeni pjesnik odnjegovan na trajnoj vrijednosti klasika...

I kad se zatvore korice njegove knjige, ječi u duši eho duboke mudrosti stećaka:

Da mi se ispod biljega dić, svaki bi mi dan bio jedan novi život...

Mehmed Đedović

SUNCE U ČAŠI, A ZIMA SRED LJETA

(o poeziji Envera Muratovića)

Samim naslovom izbora iz poezije, Enver Muratović daje, ako ne ključ, a ono kalauz za razumevanje duše koja je u vremenu „iza“ neumorno razgrtala magle i osvetljavala iskušenja trajanja.

Iza mene je izbor poezije pesnika čiji format određuje intelektualna snaga, lirski senzibilitet i vec izgrađen stil. Suočavanje sa ovim pesmotvorom, za mene je značajno iskustvo: sa jedne strane – nepoznat i dalek samo virtuelni prijatelj, a sa druge strane – savremenik koji u svetu ispražnjenom od ljudskih sadržaja neguje kosmopolitske misli.

Na to nas upucuje Muratovićevo *Sunce u čaši*. Njegovo je, koliko i moje i bilo kog čoveka sa bilo kog meridijana.

Stiglo proljeće.

Sve tako, odjednom,

Krene ka nebu.

Haiku, kao kratka forma pesničkog izražavanja, nisu pesme o cveću i leptirima, to je daleko više filozofija, želja da se ostane u harmoniji sa prirodom, ljubav prema ljudima i plemenitost. Haiku stih je kratak snimak, skica, trenutak pesnikove percepcije, a na nama je da asociramo na osnovu svega nekoliko reči isteklih iz pesnikova srca i da od skice napravimo priču. *(Sa spomenika / bronzano lice borca / gleda u nebo...* ili *Sve dok je*

zima / otac kroz prozor gleda / prazan puteljak.)

Minijature *Uzmi i ostatak mene* emotivnu erupciju lako prenose i na one sa „tvrdjim uhom". Dragulj poput „Selišta" je sudbinska potvrda ali i proročanska vizija u neku ruku: *Selili smo se i doseljavali / ali nas nikada nije bilo.*

Prelepa minijatura*: Miriše jutrom / tvoja odsutnost / sa krilâ leptira*... jeste pesnikovo javno priznanje da nekoga nema, ali on je kao pesnik svoj, baš i zbog toga što nas ostavlja da slutimo boju uspomene sa krilâ leptira.

Iz pomenute zbirke, antologijskog karaktera su sigurno*:* „Lovnica", „Ratni plijen" i „Istina". Pesnici nikada nisu menjali svet. Zna to i Muratović, ali on se ne miri sa postojećim i ove pesme su odgovor na očiglednu agresiju lošeg nad dobrim, ali neminovno: *Doći će Dan, kajaće se čovjek...*

Poezija Envera Muratovića je stvaralaštvo bez buke i fanfara. Halil Džubran za takve kaže da su tuđinci u svojoj zemlji i bližnjima nepoznati. Ophrvan spoznajom i samospoznajom, posežući za filozofskim ali i drugim iskustvima, ova poezija je jedno lepo tkanje. Ovo je knjiga neretko tužnog ali ipak lepog sećanja koje će nadživeti imena uklesana u hladnom kamenu. Ova je zbirka štit od zaborava. Ni lepo ni ružno se ne sme zaboraviti! Prvo da bi se ponovilo, a drugo da se ne ponovi. Zato su važne knjige. Njihov zadatak je da nas uvek vraćaju svom ishodištu – ljubavi.

U pesmi „Zmija" iz zbirke *Druga obala,* pesnik otkriva svoje ali potvrdjuje i mnogostruka naša iskustva: *Ujela me za srce / i otišla mirno / na drugu obalu*. Jedna od „jačih" pesama je pesma posvećena ocu. *Sad sa zidovima besjedim*... i ne stideći se, kaže: ... *i plačem*. Iz ove zbirke nižu se sjajne perle na pesničku nisku kao što su: „Kuća", „Sonet bez broja",

„Tragovi“... na nju se nadovezuju pesme iz knjige *Naopako*, kao odgovor našoj svakodnevnosti, životu koji se dešava oko nas, u nama, ali koji neumitno prolazi... U ovim pesmama ne trijumfuje smisao, jer svet je naopak, ali što je najvažnije – nema patetike. Ona je iz Muratovićeve poezije prognana, a sigurna sam da je tamo nikada nije ni bilo.

Pesnik Enver Muratović nas je kroz pesme darovao parčetom sveta koji je za sebe izborio, a shvativši ga kao balast, morao ga pretočiti u knjigu.

Pesme kao što su: „Noć prva“, „Vuk i(li) čovjek“, „Kletva“, „K'o da me ni bilo nije“ sigurno će pleniti pažnju velikih poetskih znalaca i kritičara i naći svoje mesto u probranim zbirkama savremnene poezije.

Iščitavajući i doživljavajući izbor iz poezije *Iza mene* pesnika Envera Muratovića, ja sam se još jednom uverila u najvažniji i najsvetiji podvig od svih postojećih – u podvig ljubavi u svakodnevnom životu. Talenat za ljubav svi posedujemo, ali je svi ne umnožavamo, zato toliko ratnih incidenata, jazova među narodima, minskih polja i terorizma, jednom rečju – nesreće... Ljubav ne traži ništa, ona daje... Otuda i ova knjiga u mojim rukama. Preporučujem je za iščitavanje toplo i s ljubavlju.

A pesnika pozdravljam stihovima:

Po čemu znaš

U kavezu ptico

Da je proljeće blizu?

Razumenka Marković

Izvodi iz kritike

(...) U stihovima ovog autora očit je proces fermentacije gdje se kristališe subjektivni doživljaj i odstranjuju nanosi uticaja lektire velikih pjesnika...

Začuđenost pred svijetom, metaforična iznenađenja koja pjesnik postiže u dijapazonu pjesničke zapitanosti i odgonetke, čini ovu poeziju čitljivom i svježom, pitkom i svojevrsnom i lirsku notu njegove poezije prepoznatljivom.

Zaim Azemović*, 1996.*

Između poetskog govora i sveta postoji skrivena saglasnost, poezija ipak prethodi, imenuje stvari, oslovljava uspavanu svest i savest, budi iz sna, nudi jedino istinsko znanje. Rasklopivši površinske i umorne slojeve jezika, Enver Muratović oslovljava čoveka koji je potonuo u sopstvene suprotnosti, koji se paralisao nad amoralnim svetom postajući njegov integralni deo. On čitaoca uvodi u lavirint oporih simbola i opominjućih znakova, u područja očaravajućeg i pretećeg, obeležena strepnjama, neizvesnostima i neiscrpnim oblicima zla.

Kosmogonija čudnih simetrija i neočekivanih saglasja ukida granice između reči i sintagmi, dok između reči i simbola ostvaruje jezičke čvorove značenja koji pesmu vode tankom linijom između arhaičnog i aktuelnog, paganskog i konfesionalnog, univerzalnog i nacionalnog, prvotnog i izvedenog. Sledstveno tome, ova poezija sadrži i posebnu vrstu fantastike koja niče iz rudimenta pamćenja ali i iz

lutalačkih iskustava mislećeg čoveka po rubovima ljudske svesti i kolektivnog osećanja nesigurnosti i, pogotovu, fatumski intonirane melanholije.

Slobodan od trivijalnih diktata poetičkih normativizama i primitivnih generacijskih surevnjivosti, ovaj pesnik pažljivo traga za sopstvenim pesničkim izrazom i individualnim odnosom prema poetskim izazovima. Verovatno se zbog toga prilikom čitanja ovih pesama stiče utisak pesnikove namere da od iščezavanja sačuva što šire domene iskustvenog i imaginarnog i da svoj meditativni lirizam prelije u prostranstva pojedinačnog i kolektivnog iskustva.

Neosporna pesnička relevantnost i odgovornost opstojava sigurno i monolitno unutar najboljih slojeva jezičke baštine i poetskog nasleđa, kako tradicionalnog tako i modernog pesništva. Enver Muratović sugestivno čuva sonetni oblik i rimovani stih od očekivanih i istrošenih relacija dajući mu potpuno autentičan i nesvakidašnji lični dah. Versifikacijska doteranost i tačnost, neusiljena i postepena, podsticana snažnim i istinskim inspiracijama, usaglašena je sa osnovnom pesnikovom namerom; da dopre do iskonskog i da saopšti simbolično, da od pesme sačini magijsko ogledalo u kome ćemo se svi ogledenuti, kako sada tako i sudnjeg časa.

Petar V. Arbutina
(recenzija za zbirku pjesama NAOPAKO, 2004)

Enver Muratović, mladi i već afirmisani pjesnik iz Rožaja, koji je relativno rano ušao u Vatru zvanu Poezija, gori već dosta dugo, sav se u

oganj pretvorio. Neobična je to i samosvojna pojava pjesnička na nebu naše savremene poezije.

(...)

Nekad se čini da je Muratović u ovaj rukopis smjestio ono što nije moglo stati u haiku, onda kad je emocija nadvladala sliku, ali se uticaj te forme, toga poetskog žanra, osjeća na mnogo mjesta i u ovim novim pjesmama, dajući im kvalitet više – neku novu aromu koja ih čini drukčijim i prirodnijim.

Novim rukopisom Muratović je proširio svoje vidno polje, što je dokaz uspona. Kroz stroge pjesničke forme, kao kroz kakvo sito, on prosijava na finu granulaciju grumenje ljepote i odvaja od zloće, iako zna da oni i ne mogu jedno bez drugoga i da su svuda jedno drugome na domaku. I jednim i drugim Envera je život obasipao, i još uvijek obasipa, ali on se ne da, on tvori Pjesmu. Još to je ostalo. Bar kao lijek. Dosta, zar ne?!

Zoran Raonić
(recenzija za zbirku pjesama NAOPAKO, 2004)

Svojom knjigom pesama *Naopako*, Enver Muratović (1978), pesnik iz Rožaja, došao je do svojstvenog izraza koji je u nekolicini pesama najavio prethodnom svojom pesmaricom *Druga obala* (2001). U novoj knjizi tri su dominantna tematska kruga: obraćanja pokojnom ocu, rat na Kosovu 1999. (čijim strahotama je autor bio svedok izbliza) i ljubavna tematika. Sva tri tematska zahvata povezuje jedna ispovedna razočaranost i rezignacija nastala spoznajom sveta onakvim kakav zaista jeste – okrutan, satanski vođen i skoro

beznadan:

Previše je krvi, znoja

Prosuto po Zemlji srama

Previše je ova moja

Pocrnjela crna tama

Poremećen sistem vrednosti, čiji smo svedoci, niti je nastao juče, niti je nastao slučajno. Da se tek tako pojavio, lako bi se mogao ukloniti. Ali postoji u njemu nešto neiskorenivo, odvajkada. Pogotovo je poslednjih godina, pa i decenija, u našoj svakodnevici sve postavljeno obrnuto od normalnog. Tu pojavu Muratović obeležava rečju „naopako“, koju u anafori daje u svim svojim strofama naslovne pesme u knjizi.

Vidljiv svet, svet svakidašnjice, koji nam se kezi na svakom koraku, na ekranu, plakatu, iz novina, sa lica ljudi koje srećemo – podređen je vladavini globalnog zla, te nam je upravo dan i sunčeva svetlost obasjala njegova otelotvorenja. Od njih se pesnik sklanja u noć koja, iako hladna, jeziva i okrutna, ipak predstavlja časnije pribežište:

Dan u meni, dušmanin i podlac!

Da li sam spreman za svjetlo sunca?

Neću iz pjesme, bivši Pjesnik bunca;

Iz moje priče, iz moje rime –

Zato grlim noć kojoj ne znam ime

I srce svoje natičem na kolac!

Obraćanje ocu on u pesmi „Progon“ diže na viši metafizički nivo. Muratovićevo tuženje: *Progoni me, oče, tvoja čaša* dopunjujemo Pasternakovim vapajnim stihovima iz pesme „Hamlet“: *Ave, oče, ako si u moći, / Mimo mene ovu čašu nosi*.

Četvorodelna pesma „Krvavi dani“, koja zatvara prethodnu Muratovićevu knjigu, i po formi i po sadržaju bliska je pesmama kosovske tematike u knjizi *Naopako*. U sećanju na rat 1999. godine, koji je doživeo kao vojnik, Muratović pokušava da iskaže ono zastrašujuće, što se teško može osetiti ako se ne doživi, u rovu:

Plaču li majka, otac i brat?
Da li me moja Caka sanja?
Oni drugačije gledaju rat
Nego ja odavde ispod granja.

Rat protiv NATO alijanse podrazumevao je neravnopravnu, moguće unapred izgubljenu borbu u kojoj je pesnik bio svestan svoje osuđenosti, koju diže na nivo opšteg (*Bezbeli, mrtvi smo, druže*). Najpotresnija pesma o ratu u Muratovićevoj poslednjoj knjizi jeste sonet „Ratnik pjeva mrtvom drugu“, posvećen Radiši Iliću sa Uba, koji je poginuo na Uskrs. Pesnik u njoj iskazuje stav o nepodnošljivoj i nerazumljivoj patnji koja zadesi čoveka:

I reci Gospodu glasno:
Kako su teške rane,
U granju ostala slika;

U lice Njemu, jasno,
Pljuni kosovske dane
I apsurd spomenikâ!

Poslednji ciklus u knjizi donosi ljubavne pesme koje su, iako pesnika predstavljaju s nešto vedrijim osećanjem, neizbežno prožete ontološkim tamnovanjem. Pri ovom ciklusu možemo posmatrati i Muratovićev sonet „Srijeda veče“ (objavljen nakon ove knjige u jagodinskom zborniku *Srpsko pero*), koji je napisao ekavicom koja, mada je on rođeni ijekavac, sjajno pristaje njegovom izrazu.

(...)

Enver Muratović, svojim pesmama potresno vapajnog glasa, vezanih za proživljeno, mahom mračno i mučno u svetu koji ga okružuje, prednjači nad većinom mladih pesnika koji stvaraju u Crnoj Gori. Za takvo pevanje se podrazumeva i izvesna doza hrabrosti, koja se kod nas plaća izopštavanjem iz glavnih mehanizama javne afirmacije.

Nenad Milosavljević
(„Svedok pakla“*, Kragujevačke novine, 2005)*

Poezija Envera Muratovića, zaista je vrijedna pažnje i više od toga. Vrijedna je da se o njoj govori. Prvi susret sa tom poezijom, dakle, već od prve pjesme, ukazuje da je riječ o ruci koja zna zbog čega arči i vrijeme i hartiju. Svoju pažnju, a i vašu, kao mogućih čitalaca, usmjeravam ka zbirci *Naopako*, koja se pojavila prošle godine u Rožajama.

Od prvog ciklusa, naslovljenog ne slučajno

imenom zavičaja Bihora, gdje je na ognjištu „šaka žara“, kojom otvara svoju zbirku, čitaoca vodi sigurna i snažna pjesnikova ruka. Mali svijet čovjekov, čije su međe, rođenje i smrt, a djetinjstvo i zavičaj najvažniji toponimi, vješto je uklopljen u Svijet oko njega, koji čine Beskraj, bezvremenost, Vječnost, vasiona... Zato on tako suvereno vlada stihom, zato ga tako povodljivo slijedite – iz pjesme u pjesmu.

Zavičaj–kuća–otac–prijatelj–ljubav.

Ovim nizom pjesnik ređa svoje motive, vješto od njih gradeći univerzalne simbole u kojima prepoznajemo i njega, ali i sami sebe, i čovjeka, u svakom narodu i u svakom vremenu...

Ono što nam kazuje kroz poeziju, jeste turobna i mračna svakodnevica, u kojoj njen naraštaj prerano sazrijeva, jeste tragični koloplet ljudskih sudbina, jeste anti-vrijeme, u kome mudri zaćute, a budale progovore.

To je ljetopis koji nastaje svakih pedeset godina, i koji se ponavlja na ovim prostorima. Ali, Muratović nam to kazuje na osoben način, otvarajući vrelo jezičkih simbola, za koje smo mislisli da ga je više teško pronaći.

Njegov zavičaj više nije isti, nema tamo ni kuće, njegovog prijatelja odnijele su crne ptice, na kraju ostala je samo ljubav. Ne slučajno, ona je, kao i svjetlost, najveći simbol života i najveća pobjeda dobra i u Muratovićevoj poeziji.

Njegova fantastika jeste mladalačko lutanje, jeste govor žlijezda i emocija, jeste uskovitlani zanos godina, koji misli da je njegov cio svijet ili dobar dio njega. Ali, nimalo slučajno, njegova fantastika je i narodno pamćenje i narodna mašta. Pjesnik Muratović ne prisiljava jezik da se povinuje njegovoj zamišljenoj formi, već slobodno pluta

njegovim rukavcima i virovima, prepuštajući se da ga nose, ali siguran u svoju okretnost, da ne potone.

Njegova metafora nije nategnuta, ona nagovještava, a ne otkriva... Moguće je, njegova zbirka *Naopako*, nosi pečat turobnog i pesimističkog, možda i mračne simbolike, moguće je da ima i onog bodlerovskog straha od života, ali i ushićenja njime. Ali, ona je i pomirenost sa sudbinom, sa kismetom i, u uvjerenju, da sve ono što se na zemlji zbiva, usud je koji je nastao božijim određenjem.

Pjesnik kaže: *Nekad bliža nekad dalja / kao sjenka na ulici / Vreba strašna smrt i kralja i prosjaka / Po toj žici / Hodaćemo kako koji / neko danju neko lunom / Ista nam se kapa kroji / Istim ćemo tamo čunom*.

Sa veoma malo riječi, uz majstorsku upotrebu religioznih i mitoloških simbola, i još bolju upotrebu jezika, Muratović sažima sav čovjekov život na Zemlji. Upotreba rime i, veoma često sonetna forma, koje Muratović ljubomorno čuva, nijesu ovdje samo u funkciji očuvanja pjesničke tradicije. Njemu je tradicija samo dio temelja na kojemu smjelo konstruiše svoju pjesnčku građevinu. To je vrsta graditeljskog i pjesničkog eksperimenta, opita kojima pjesnik tradicionalne forme podvrgava vlastitom, i mora se priznati, snažnom pjesničkom senzibilitetu. I to Muratović radi, veoma uspješno, ali oprezno, svjestan da i sâm pjesnik može biti žrtvom vlastitog eksperimenta, izgubljen u njenom lavirintu.

Suljo Mustafić
(„*Poezija Envera Muratovića*“,
govor na manifestaciji DANI MANJINA,
Ulcinj, 19. 11. 2005)

Čitajući poeziju i općenito književno stvaranje Pjesnika, koje je uobličeno u zbirci naslova *Naopako*, teško se može prešutjeti dojam ali i hrabrost izričaja, koji je okovan oštrim i britkim riječima bola, otuđenosti i tame.

Recenzije, osvrti i komentari najbolje opisuju njegovo stvaranje. Sâma forma književnog ostvarenja raspeta je između tradicionalnog i modernog stila književnog izričaja, koja svoju snagu ipak iščitava u odbacivanju gravitacije. U tome se i očituje Pjesnikova moć, jer bez srama ali strahom odbacuje sva ograničenja o onome što će drugi reći i stvara poeziju koja ga „lansira" u prostore koji ga ispunjavaju, pa makar i sa sjetom. Naposljetku, možda zato, jer su samo njegovi.

Naopako, je za pretpostaviti pomno biran naslov, jer značenje ne mora biti uvijek onakvo kakvim nam se čini; mislim da je u tome pravi odgovor ovog vrlog majstora pisane riječi.

Pa kao što Bela Hamvaš u djelu *Nevidljivo zbivanje* kaže: „Zadatak pjesnika je održavanje kontinuiteta veze između čovjeka i transcendentnog svijeta", za primjetiti je da je upravo Muratović svojim stihovima jako snažno to ostvario i tko god dođe u doticaj s njegovom poezijom, ne može ostati ravnodušan.

Koristiti tek obične riječi za prikazati i oslikati dojam o stihovima ovim, preslaba su snaga. Metafora strepnje i rađanje nekog novog života u težnji smrti, poput jauka su radosti nečeg novog i pomalo prestrašenog, a opet prizivanog. Za ove se stihove ne usudim reći kako su divni, niti snažni. Oni su oličenje transcendentnog koji uobličuje u sebe sve epitete i sva bogatstva koja se mogu

prikazati u pjesničkoj formi soneta ovog pjesnika i tvorca koji zadaje visoke kriterije svima koji pokušavaju pisati u formi stiha.

Nikolina Mojić*, 2012.*

BIOGRAFIJA

Enver Muratović je rođen 18. marta 1978. godine u Rožajama.

Objavio zbirke poezije:

1. **ZA SUNCEM ZAVIČAJA,** *MRZ, Pljevlja,* 1996;
2. **SUNCE U ČAŠI** (haiku), *Autorsko izdanje, Rožaje* 1997;
3. **UZMI I OSTATAK MENE**, *MRZ, Pljevlja* 1998;
4. **DRUGA OBALA, KOMOVI**, *Andrijevica,* 2001;
5. **NAOPAKO**, *Centar za kulturu Rožaje* 2004.

Zastupljen je u antologiji „Bijel behar“ (poezija pjesnikâ Bošnjaka Kosova i Sandžaka), u antologiji „Trešnjev cvet – jugoslovensko haiku pesništvo“, koju je, u saradnji sa Centrom za Istočnu Aziju, 2002. godine objavio beogradski Filološki fakultet, te u mnogim izborima poezije i haiku poezije u regionu.

Poeziju je objavljivao u časopisima: LIPAR, MAJDAN, POBJEDA, KNJIŽEVNA RIJEČ, SVITAK, MOZAIK, SANDŽAČKE NOVINE, BOŠNJAČKA RIJEČ, ROŽAJSKI ZBORNIK i mnogim drugim.

Živi i stvara u Rožajama.

WEB: www.mojapoezija.co.nr
E-mail: poezija@msn.com

Sadržaj

DVA ZIMSKA HAIKUA 19
ŽIVI I MRTVI 23
SELIŠTA 24
ISTINA 25
RUKE 26
RATNI PLIJEN 27
LOVNICA 30
ZMIJA 32
BIHOR, 1943 33
ZIDAR 34
SONET BEZ BROJA 35
KUĆA 36
TRAGOVI 37
SLIKE STVARNOSTI 41
AV, AV 43
UZALUDNI KAO SUNCE 46
NAOPAKO 50
ISPOD PLIŠA 51
PROGON 52
PEHLIVANI 53
KROZ ŠUMU 54
RATNIK PJEVA MRTVOM DRUGU 55
JAZBINE * 58
U VRIJEME IZA UMA 59
MI, TA VOJSKA 61
TI BUDI 62
PRIMAKNEM SE PROZORU 63
TEK 64
PREGAZITI DANE SIVE 65
NE VIDIM 66

NOĆ PRVA........68
IBAR........69
VUK I(LI) ČOVJEK........70
KLETVA........71
MOLITVOM U SVITANJE........72
K’O DA ME NI BILO NIJE........73
SRIJEDA VEČE........74
PETAK VEČE........75
DA UĐEŠ U SAN........77

Enver Muratović
IZA MENE

Izdavač:
NVO Centar za kulturu Bihor

Urednik:
Mirsad Rastoder

Recenzenti:
Pavle Goranović
Razumenka Marković
Mehmed Đedović
Radoman Čečović

Lektura i korektura:
Ana Janković

Portret autora:
Aldemar Ibrahimović, akademski slikar

Dizajn korica i grafička priprema:
Damir Skarep

Za izdavača:
Selma Rastoder

Štampa:
„Kujević“ Podgorica

Tiraž:
500

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9473-1-6
COBISS.CG-ID 22395152